

ROBNI ZAPISI

Miran Košuta: RAPSODIJA V TREH STAVKIH, Založništvo Tržaškega tiska, Trst 1989. Pri ZTT je pred letošnjim poletjem izšel prozni prvenec Mirana Košute, zbirka desetih proznih vpisov, ki naj bi jih v vsaj zasilno celoto družila vklenjenost v trostavčno in po zamejsko literarizirano beletristično enoto. Pa je prva težava *Rapsodije* in nje-nega skladatelja že kar kompozicija. Če naj bi že s po tremi štorijami ovešeni elementi triade (adagio—moderato-andante) predstavljali posamezne vpogledе v štimung protagonistovih različnih življenjskih obdobjih, bi pa avtor bralcem lahko tudi prihranil ugibanja o morebitnem usodnejšem pomenu členjenja zgodbarskih vpisov v nekakšne posebej oddeljene enote. Tisto, namreč, kar Košutine zgodbe povezuje v zares enovito celoto, je pač nekaj drugega: na trenutke cmerava samospraševanja in negotovosti z zamejsko patetiko obteženega protagonista. V zgodbah se razkrivajo na vsakem koraku, še posebej afektirano in do neznosnosti patetično pa v zgodbi z naslovom *Zelene oči*, ki je zgleden primer, da bi bilo treba odličnim slavistom prepovedati pisanje kakršnekoli izvirne literature. Obremenjenost z literarnimi vzorniki jih vse prerada zanese v najostudnejše literarno prešuštvo s tradicijo. (ib)

Boris A. Novak: PERISKOP, Matjaževa knjižnica, Mladinska knjiga, Ljubljana 1989. Zlobni jeziki pravijo, da se šele v pesmih za otroke res pokaže, kako dobra pesnika sta Niko Grafenauer in Boris A. Novak. Sic! Vsakomur svoje, bi rekli na nekem drugem mestu in niti ne v tako drugačnem času. Novakov *Periskop* je nekakšna 'the best of' zbirka iz televizijskih oddaj in gledaliških iger, gre torej povečini za songe. Morda sem nazadnjaška, a to se mi zdi najbolj primeren formalni okvir za otroško književnost. BAN ga tudi zgledno zapolnjuje. Kupite knjigo svojim prihajajočim otrokom, pošla bo. (zh)

Nikolaj Cimer: NETOPIR POD SRAJCO: izpoved (o)zdravljenega alkoholika, zbirka Domača književnost, Pomurska založba, Murska Sobota 1989. Kdor se v zgodnjih jutranjih urah vrača domov z zabav, kdor se pogosto vozi z vlakom in se zato zadržuje v okolici železniške postaje, kdor ne pozna ljubljanskih lokalov in pelje dekle v katero velikih družbenih beznic v Centru, jih je že opazil. Klošarjev in brezdomcev je vse več. Cimer opisuje življenje enega od njih, strahovitega alkoholika, ki se ves čas bori z alkoholom in si želi urediti življenje, kar mu ob koncu romana — vsaj začasno — tudi uspe. Cimrovo pisanje je neprizanesljivo razkrivanje preteklosti, pisano z brezobzirno iskrenostjo, kakršno zmore le malo domačih avtorjev. Od njih pa Cimra loči poudarjena »terapevtska« narava dela. Ta pristop se pozna predvsem pri stilskem verizmu, včasih opazimo neizbrušenost jezika in ponavljanje. Vseeno se knjiga gladko bere. Ena od kvalitet knjige je posredovanje izkušenj, od tistih s policaji do nasvetov o spanju v cerkvah, ki lahko služijo kot koristni nasveti jutrišnjim brezdomcem. Preberite knjigo danes — morda vam bo že jutri prišla prav. (mb)

Frane Jerman: FILOZOFIJA, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1989. Po *Temeljih filozofije za gimnazije* Janka Kosa iz davnega leta 1977 je slovensko dijaštvo, pa čeprav za zdaj le družboslovno-kulturne vrste, zopet dobilo prijeten učbenik. Prijeten zato, ker že na prvi pogled razbija predstave o hermetičnosti in dolgočasnosti zgolj podatkovnega podajanja široke zakladnice predvsem zahodno-evropske filozofije. Oblikovno je pregleden, opremljen z robnimi »gesli«, slikovnim materialom ter z vprašanji, ki segajo prek zgolj formalnega reproduciranja znanja. Vsebinsko je učbenik razdeljen na »uvodno« poglavje o mestu in vlogi filozofije in njenih glavnih tokovih, sledi zgodovinsko-problemski pregled zahodnoevropske filozofije od antike do glavnih smeri našega stoletja ter oris filozofije pri Slovencih. Drugi del je posvečen logiki, začenši z njeno zgodovino, sledi poglavje o silogistici, osnovah klasičnega stavčnega računa, ter poglavje iz osnov metodologije znanosti. V dodatku poleg obveznega imenskega kazala naletimo tudi na filozofski slovarček. Učbenik, ki bo zaradi svoje »odprtosti« našel mesto tudi na policah tistih, ki si ne želijo zgolj sistematično-enciklopedijskih podatkov in ki jih stvar sama še ne zanima toliko, da bi segli po originalih. (žl)

Bret Easton Ellis: MANJ KOT NIČ, prevedel Jure Potokar, Mladinska knjiga, Ljubljana 1989. Manj kot nič je ravno to. Fragmentarna odslikava razbitega življenja, neskončne, nepovratne izpraznjenosti

sveta, brezvsebne govornice, želje, ki je več ni, groze, ki ne pozna več svojega obraza. Kolaž podob generacije, ki nima več nikakršnega poslanstva, ki ne postavlja več sveta, ki je pokopala svoje očete, še preden je vedela za avtoriteto.

Prvenec mladega ameriškega pisatelja je ob svojem izidu leta 1985 pristal na samem vrhu knjižnih uspešnic. Naknadno posneti istoimenski film, ki v sebi sicer nosi malo drugačno intenco kot roman sam, pa je bilo moč videti tudi pri nas. Clay, nosilec pripovedi in verjetno kar pisatelj sam, se za božične praznike vrne z univerze domov, v eno bogatih četrti Los Angelesa. Skozi kratke in prazne dialoge ter montažne opise slika grozno praznino, izpraznjenost, otopelost, malodušnost in naveličanost življenja svoje generacije, ki pa se ne razlikuje bistveno od življenja svojih očetov. Onkraj sveta vrednot, pomenov in odnosov ni več nobenega moraliziranja, zgražanja, niti obupa. Clay ne obsoja, ne napada, le globoko v sebi čuti potrebo po begu ven. Svet, kjer človek ne more izgubiti ničesar več, ni vreden nobenega angažmaja, akcije ali preoblikovanja. Če citiramo Debeljakove besede na zavihu romana, osebe v tej knjigi lahko tečejo, lahko bežijo, ne morejo pa se več skriti. Tako je tudi s Clayem, ki mu sicer uspe ulti, ko se po končanih praznikih vrne na univerzo (ki kot da predstavlja neki drug svet), pa vseeno na koncu pravi: »Te podobe so ostale z mano tudi še potem, ko sem zapustil mesto. Podobe, tako nasilne in zlobne, da se mi je zdelo, da bodo moja edina oporna točka še dolgo po tem. Po mojem odhodu.« Knjiga za vse, še posebno za tiste, ki še verjamejo, precej generacijska, a stoji. (žl)

Joyce Carol Oates: ONI, prevedla Maja Kraigher, Pomurska založba, Murska Sobota 1989. Takoj ko sem videl knjigo Joyce Carol Oates v knjigarni, sam si rekel: k vragu! Zdaj pa izdajajo to grdobo, ki je spisala na kupe knjig in ki stalno štepa nove in nove kratke zgodbe, eno bolj dolgočasno od druge! K vragu ti založniki... Kje pa je kak Carver, Doctorow, Ruth Rendell, a bo spet tako kot s Kingom, da se bodo vsi čudili, kako se en tako neznan avtor kar prodaja? Namesto tega pa ta smotana baba! In potem blamaža: ko je izbruh seksizma popustil in sem knjigo prebral, sem spoznal, da gre za najboljši prevod v letu dni, če ne še bolj nazaj. Revival realizma, celo socialnega realizma, že, ampak perfekten. (In 9. poglavje II. knjige ima podobno finto kot 13. poglavje Fowlesove *Ženske!* Avtorica se pojavi! In persona!) Veščina, plastičnost, duhovitost pripovedi, neskončni šarm junakov, čudovitih poražencev, predvsem glavnega, Julesa (asociacijska naložba v francoske novovalovski filme sploh ni zgrešena): »...služba je zelo zanimiva, samo ne vem natanko, za kaj gre...« ONI: za povrh tudi knjiga pretresljivih ljubezenskih zgodb. Resno!

Če že dolgo ne hodite v knjigarno, so ONI razlog, da spustite akviziterja v hišo, pazite le, da ne boste pozabili izvleči JCO izpod kupa knjig Victorie Holt, ki vam jih bo stresel na mizo, in da boste dovolj na glas rekli: TO! (ab)

Victoria Holt: MOJA SOVRAŽNICA KRALJICA, prevedel Jože Stabej, zbirka Oddih, Mladinska knjiga, Ljubljana 1989. Avtorica, ki je napisala »že več kot osemdeset knjig, v glavnem zgodovinskih romanov, katerih ozadje natančno razišče«, se je lotila dvora kraljice Elizabete. Zgodba je podana s stališča Elizabetine rivalke v (platoničnem) ljubezenskem kvadratu, njene sestrične Lettice, zgodovinskost pa je še poudarjena s citati(?) neznanih kronistov tistega časa, pa s pesmimi Thomasa Wyatta. Na ta zgodovinski okvir pa so nalepljeni dolgočasni odlomki dvorskih intrig in sentimentalna doživetja, čustveni pretresi, izlivi sle, ki se ji junaki ne morejo upirati. Res pa je, da ravno dvorske intrigue in ljubezen vodijo zgodbo naprej: oddiha željni bralec, sit plavookih zdravnikov in nesrečnih medicinskih sester, dobi boljšo zgodbo v dovolj zvestem zgodovinskem okolju. In gladek prevod.

Z vsemi žavbami literarne teorije namazani bralec pa si zaželi vsaj kakšno afero med Shakespearom in Marlowom, ali pa ples s tančicami in Essexovo glavo, ali pa kakšno drugo znamenje prebolevanja avtoritete zgodovine. Tega pa ni, saj je delo namenjeno »resnemu«, identifikacijskemu branju. (sž)

Yoram Kaniuk: IZPOVEDI DOBREGA ARABCA, zbirka Mostovi, Pomurska založba, Murska Sobota 1989. Vse v romanu se obsesivno vrti okoli vprašanja zgodovine in identitete, ki sta za Kaniuka v dialektični povezavi. Temeljna pozicija junaka v *Izpovedi* je že konstitutivno razdvojena, če ga jemljemo tako, kot se predstavlja: kot nemogoč, nevzdržen spoj dveh konfliktnih kultur: arabske in židovske. Funkcija identitete, morda identifikacije, ena od pogostih evidentnih ali latentnih tem sodobnega romana, je v drugi perspektivi vedno zapolnjevanje, maskiranje neznosne praznine. Prav zato bi lahko postavila za hrbtno stran *Izpovedi* Ellisov roman *Manj kot nič*, ki skuša nanjo pokazati s hladnim, odtujenim odslikavanjem dogajanja (a se ne more izogniti nostalgичnemu pogledu nazaj). Pri Kaniuku pride na dan zaradi želje, da bi jo zapolnil s kopičenjem čustveno obarvanih nacionalno-rodbinskih vezi ali ustvarjanjem iluzije neke usodno determinirajoče dediščine. Skratka, iskanje označevalca, ki ga ironično razkrinka B. Vian (*L'arrache-cœur*) v psihoanalitiku. (ju)

Daphne du Maurier: SOKOLOV LET, zbirka Bestseller, Cankarjeva založba, Ljubljana 1989. Tokrat že naslov romana, za razliko od npr. bolj znane Rebeke iz leta 1938 (znane tudi zaradi Hitchcockovega filma), izzveni izrabljeno in banalno. To, kar roman aktualizira, je vprašanje skritih in skrivnostnih ilegalnih organizacij, ki spominjajo na protozidarske lože. Glavni junak, ki spočetka misli, da je zgolj distancirani opazovalec nenavadnega dogajanja, odigra proti koncu eno ključnih vlog v »predstavi«. Pozicija gledalca se ironično subvertira v pozicijo akterja, s čimer se junak šele konstituira kot prvi subjekt. Za roman bi bil ključen pojem katarze, ki ga Daphne predela skozi njej lastno psihologizacijo. Sinkretično ga natrpa z neštetimi psihološkimi »artikli«, s tem pa se ji izmakne tisto (enotujoče), kar bi bil pogoj dobre kriminalke. (ju)

Victoria Holt: OB LOVČEVEM ŠČIPU, Pomurska založba, Murska Sobota 1989. Angleška gospa z najmanj tremi psevdonimi in milijonskimi nakladami predstavlja slovenskim bralcem nov umotvor. Gre za zelo moralno in bistro mlado učiteljico, ki jo zalezuje zelo nemoralen, vendar morda še bolj bister veleposestnik. Dogajanje se odvija — tako kot vedno — v stari graščini oziroma opatiji, koncentrirana pa se predvsem na povsem nedolžne pogovore med učiteljicami dekluške šole in njihovimi gojenkami, med posameznimi gojenkami, med posameznimi učiteljicami itd. Veliko je govorjenja oziroma namigoovanja o ljubezni, kadar spregovori opravljiva poštarica, pa tudi o skrivnostnih umorih. Prav na koncu se celo izkaže, da je šlo v resnici kljub vsej angleški idili za kriminalno zaroto, ki pa se sprevrže v ganljivi konec: krepostna učiteljica se vendarle usmili nekoliko manj krepostnega oboževalca. Kar se tiče psihologije, avtorica tako kot po navadi podcenjuje inteligenco povprečnega bralca. (tv)

Edmund Husserl: KRIZA EVROPSKEGA ČLOVEŠTVA IN FILOZOFIJA, prevedel Tine Hribar, Znamenja 101, Založba Obzorja, Maribor 1989. V spisu, ki pomeni predpripravo na *Kartezijanske meditacije*, skuša Husserl s transcendentalno fenomenološko redukcijo prodreti v brezpogojni temelj subjekta. Zdi pa se, da ob tem spregleduje najizvirnejšo instanco »gledanja« oziroma »zrenja«. Avtorefleksija refleksije seveda ni več mogoča na način Heglove »velike zgodbe« (Lyotard), zato se Husserl v svojem tekstu znajde pred problemom, ki je pravzaprav signifikanten za »krizo evropske zavesti«. Je izhod iz zagate treba iskati v smeri, kã jo je nakazal Heidegger, ali v tisti »postmoderni znanosti«, ki jo povzema Lyotard? (tv)

Martin Heidegger: O VPRAŠANJU BITI, prevedel Tine Hribar, Znamenja 102, Založba Obzorja, Maribor 1989. Heidegger v pismu Ernstu Jüngerju, tako kot tudi sicer, problematizira redukcionistično spraševanje po temelju, ki zaznamuje novoveško filozofijo od Descartesa do Husserla. Dokler ne ovržemo metafizične terminologije, se iz začaranega kroga metafizike ne moremo iztrgati. Celoten Heideggrov opus je poskus tega pobega. Seveda pa je vsak radikalen pobeg iluzija, kar se izkaže tudi v tem primeru. Tega se je navsezadnje zavedal tudi sam Heidegger. Kako je treba njegovo precej hermetično misel razumeti v tem primeru, v odlični spremni besedi pojasnjuje Tine Hribar. (tv)

Arto Paasilinna: REŠITELJ SURUNEN, Prešernova družba, Ljubljana 1989. Paasilinna, ki je že v *Gozdu obešenih lisic* tudi Slovencem pokazal svoj humor in pisateljsko spretnost, je tokrat sestavil zanimivo zgodbico o mirovniškem idealistu, ki gre v Južno Ameriko iz rok totalitarizma reševat srednje uglednega oporečnika. To pustolovščino kronata praktični neuspeh in moralni uspeh, križajo pa jo številna satirična opažanja o realsocialističnih deželah ter seveda o vojaških diktaturah Južne Amerike. Da ne bi zapadel v enostransko banaliziranje, se Paasilinna ne pozabi ponorčevati tudi iz domačega mirovnika, ki se podaja v svet s piedestala naivne samozavesti tipičnega zahodnjaškega človekoljuba. Branje je povsem sproščujoče in zabavno, zato si ga velja prihraniti za stresna obdobja. (tv)

Sigmund Freud: MALI HANS, VOLČJI ČLOVEK, prevedla Irena Hrast, spremno besedilo napisal Rastko Močnik, založila Založba ŠKUC in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, zbirka STUDIA HUMANITATIS. Nekatero stvar je pač treba vedno ponavljati, nikoli niso ponovljene prevečkrat, pravi Freud v svojem *Mojzesu*. To še kako velja za vse temeljne Freudove koncepte, kajti le tako se lahko uspešno upremo vsem revizionizmom. Tu nam pač ne more vzeti poguma dejstvo, da je veliko stvari za Freudom že ponovil Lacan ob svoji razdelavi psihoanalitskega polja. Freud namreč na drugem mestu istega teksta poudarja, da ima vsaka stvar sama svojo notranjo logiko, ki se ne ozira na naše želje in hotenja, in da, ko ji sledimo, mnogokrat povemo nekaj drugega od tega, kar smo hoteli. Če naj se zopet skličemo na Lacana, ponavljanje vselej zahteva nekaj novega, zato tudi »vrnitev k Freudu« ni nekaj, kar je za nas opravil že Lacan; k Freudu se je treba vračati vedno znova, saj nam branje vsakega Freudovega teksta kot privilegirane — svetega teksta nudi preobilico materiala in nastavkov za razdelavo teorije. (sž)

Fulvio Tomizza: MATERADA, Lipa, Koper 1989. Ali je kaj hujšega kot to, da človeku rečejo, kaj sme delati in česa ne? Še hujše je to, če človeku ukažejo, da ne sme več živeti na zemlji, ki ga je rodila in hranila, da ne sme več uživati njenih sadov, da mora oditi na tujo zemljo, za hlapca. Ali je kaj strašnejšega od tega, da zemlja, rodovitna, topla zemlja, ostane brez ljudi, ki bi s pridom in trudom na njej živeli in jo uživali? Strašnejša od tega je Materada, istrska vasica med Umagom in Bujami, gaj brez zelenja, kras, na katerem niti kamen ni tako kraški kot bi moral biti, izumrla vas, v kateri navček zvonijo že živim. Ljudje, ki si postajajo vedno bolj tuji celo v lastnih družinah. In potem agonija. Tu ne pomaga nikakršno proščenje, nikakršna molitev, proti politiki, ki se še nikoli ni zmenila za ljudi. In še najstrašnejše: Živi, ki se s solzami v očeh za vedno poslavljajo od mrtvih! Živi mrlič. (ak)

Žarko Petan: ENCIKLOPEDIJA HUMORJA, Prešernova družba, Ljubljana 1989. Sprijazniti se je treba z dejstvom, da Petanova *Enciklopedija humorja* kljub leksikonski zasnovi ne bo naučila Slovencev znanstveno razmišljati o smehu. Za takšne namene je primernejši Bergsonov *Esej o smehu*, ki že vrsto let tava po slovenskem knjižnem trgu, kar priča o slovenskem odnosu do humorja. Petan nam v svoji knjigi ponuja bogastvo »humorističnega korpusa«, ki je nastajal lepo število let. Uredil in razdelil ga je na sedemintrideset bolj ali manj humorističnih literarnih zvrsti oziroma gesel (vsako od njih je duhovito definirano in eksemplarično predstavljeno), ki si sledijo po abecednem zaporedju od aforizma do znanstvene fantastike. Logika abecede je zato kriva, da Petanova umetelnost kulminira na začetku knjige v črki A in pada proti črki Z. Petan je namreč mojster aforizmov in krajših humorističnih ekskurzov, v primerjavi s katerimi so njegovi daljši poskusi, kot so »roman«, »radijska igra« in »znanstvena fantastika«, šibkejši. Pa vendar — tri tisoč eventualnih kupcev, ki v tej mračni realnosti še ima vsaj kanček smisla za humor, naj pohiti v knjigarne. Morda bo prav z *Enciklopedijo humorja* lažje preživeti, saj je Petanov humoristični svetovni nazor satirično in družbenokritično naravnano. (if)